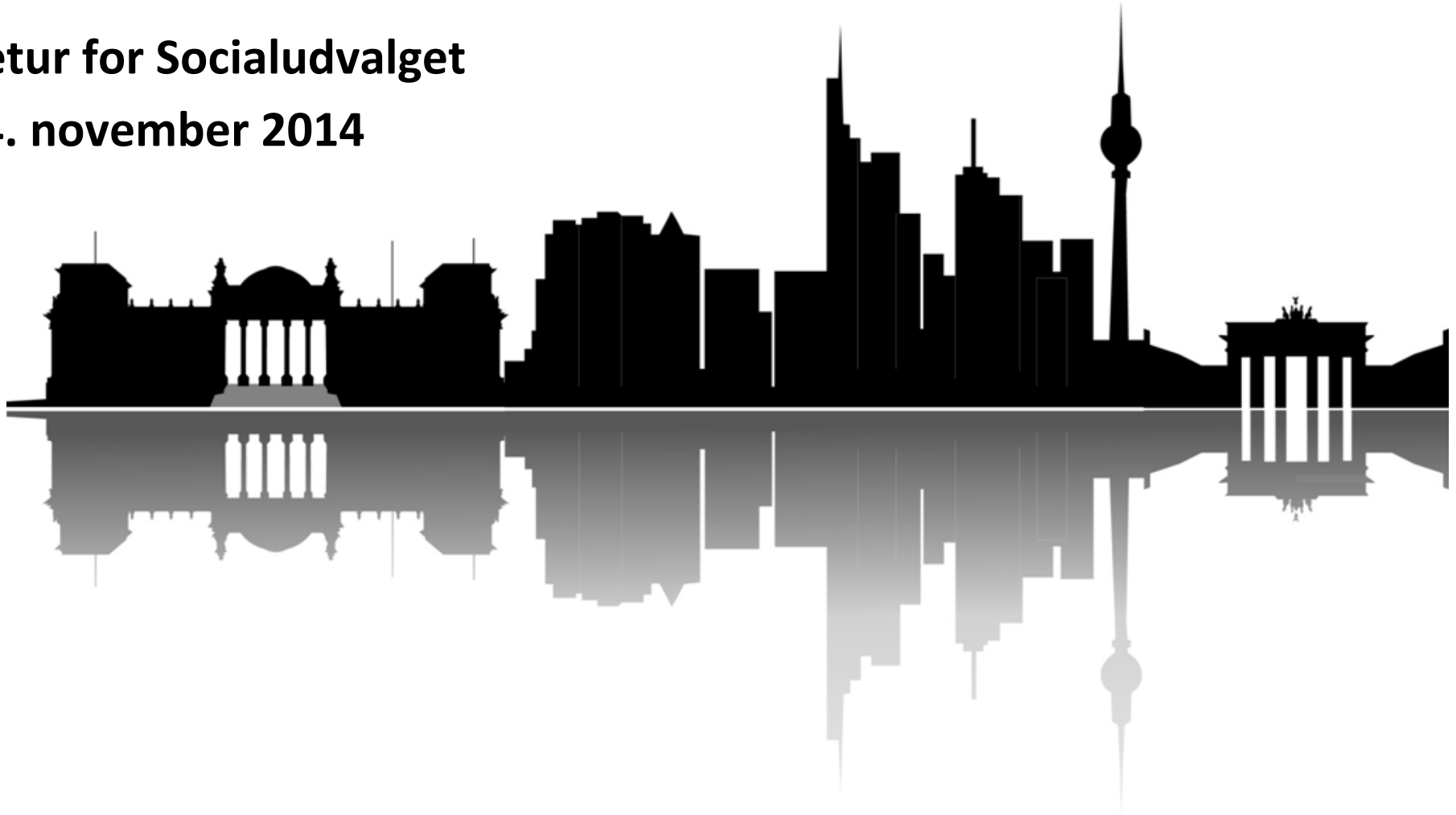

Berlin 2014

Studietur for Socialudvalget

12.-14. november 2014

Forord

Socialudvalget har fra den 12. til den 14. november 2014 været på studietur i Berlin.

Berlin havde i dagene inden udvalgets besøg været i mediernes søgelys i forbindelse med 25-år jubilæet for Berlinmurens fald. Dækningen satte fokus på en by, der har været i rivende udvikling og har oplevet store forandringer siden den 9. november 1989.

Disse forandringer har på forskellig vis sat sine spor overalt i byen, blandt dens indbyggere og på de udfordringer, der må håndteres. På trods af, at Berlin størrelsesmæssigt ikke kan sammenlignes med Aarhus, oplevede udvalget, at der alligevel er mange fællestræk – både i forhold til de sociale udfordringer, men i høj grad også hvad angår faglige strategier, metoder og ikke mindst i ambitionerne for byernes udvikling, hvor styrket inklusion af byens udsatte borgere er et fælles nøgleord.

På førstedagen gav den Danske Ambassade en grundlæggende introduktion til den politiske, økonomiske og sociale situation i Berlin. De efterfølgende dage fik udvalget lejlighed til at dykke ned i problemstillinger omkring byudvikling og inklusion, integration af flygtninge og etniske minoriteter, hjemløse, social monitorering samt nye samarbejdsformer mellem civilsamfundet og den offentlige forvaltning.

Det var ikke mindst en stor inspiration at se projekter, der forbandt fysisk byudvikling med sociale målsætninger – og syntes at lykkes med begge elementer. Denne erfaring – samt de mange andre spændende inputs fra turen – bliver værdifuldt gods i udvalgets fremtidige drøftelser og arbejde for at realisere Aarhus Kommunes vision om 'Aarhus: En god by for alle'.

*Thomas Medom
Rådmand*

*Hüseyin Arac
Udvalgsformand*

Deltagere

Hüseyin Arac
Formand for Socialudvalget

Hans Halvorsen
Næstformand for Socialudvalget

Lisbeth Lauersen
Medlem af Socialudvalget

Christian Budde
Medlem af Socialudvalget

Lene Horsbøl
Medlem af Socialudvalget

Knud N. Mathiesen
Medlem af Socialudvalget

Aage Rais-Nordentoft
Medlem af Socialudvalget

Thomas Medom
Rådmand for Sociale forhold og Beskæftigelse

Erik Kaastrup-Hansen
Direktør for Sociale Forhold og Beskæftigelse

Lotte Henriksen
Socialchef, Socialforvaltningen

Mette Svarre
Kontorchef, Socialpsykiatri og Udsatte Voksne, Socialforvaltningen

Maibritt Møller
Udvalgssekretær, Chef for Juridisk Service, Borgmesterens Afdeling.

Kirsten Møller Pedersen
Fuldmægtig, Socialforvaltningens Sekretariat

Program for turen

Onsdag d. 12. november

Udrejse

- ❖ Besøg på den **Danske Ambassade i Berlin**.
Oplæg om tysk socialpolitik.
Vært: Thomas Medom

Torsdag den 13. november

- ❖ Besøg i **Berlins Delstatsparlament** og drøftelse med medlemmer af Social- og Sundhedsudvalget.
Vært: Hüseyin Arac
- ❖ Besøg på **Bahnhofsmission og Frostschutzengel** på hovedbanegården.
Vært: Christian Budde

- ❖ Besøg på **Quartiersbüro Wrangelkiez** i Kreuzberg
Vært: Aage Rais-Nordentoft
- ❖ Besøg på **Restaurant Pinelli** (Socialøkonomisk virksomhed)
Vært: Knud N. Mathiesen

Fredag den 14. november

- ❖ Besøg på **Nachbarschaftsheim Neukölln**
Vært: Lisbeth Lauersen

Hjemrejse

Den Danske Ambassade i Berlin

Socialudvalgets første besøg i Berlin var på Den Danske Ambassade - Danmarks største repræsentation i udlandet, næstefter Ambassaden i Washington. Her gav konsulent i den politisk-økonomiske sektion, Christine Hjort Korup, en introduktion til den økonomiske, politiske og sociale kontekst i Berlin og i Tyskland generelt.

Befolkningen

Berlins befolkning har i årene siden murens fald gennemgået en enorm udskiftning. Knap halvdelen af byens indbyggere er udskiftet siden 1989 og i dag ses en markant tilvækst i indbyggere på ca. 40.000 årligt – heraf størstedelen unge under 35 år, som udgør ca. 40 pct. af befolkningen i dag.

Ud af Berlins samlede indbyggertal på ca. 3,6 mio., er ca. 2 mio. tosprogede. Berlins befolkning er altså kort fortalt ung – men aldrende – i hurtig vækst og med en meget multikulturel profil.

Økonomi

Berlins borgmester siden 2001, Claus Wowereits berømte beskrivelse af Berlin som 'arm aber sexy' holder stadig nogen sandhed, men Berlins økonomi er generelt i bedring og betragtes i dag som en af de mest dynamiske af de tyske delstater. Der er ifølge Christine Hjort Korup en tendens til, at berlinerne i stigende grad forlader forsørgelsesmentaliteten og 'smøger ærmerne op'. Det afspejler sig i arbejdsløshedsstatistikken som er forbedret betydeligt siden den var på sit højeste omkring 2004 med hele 19 pct. I dag ligger Berlin med ca. 11,7 pct., dog stadig højt sammenlignet med landsgennemsnittet på ca. 6 pct.

Der er fra senatets side gjort meget for at gøre Berlin til en attraktiv destination for investeringer, og særligt de kreative fag har man haft stor succes med at tiltrække. Ud over de kreative fag er de brancher som er i størst vækst, sundheds- turist-, finans-, energi- og transportbrancherne.

Berlin er i dag den delstat, som har det største antal virksomhedsopstarter om året, og Berlin ligger samtidig tredjehøjest af delstaterne i forhold til at tiltrække udenlandske investeringer.

Ifølge Christina Hjort Korup er det i høj grad den bredt sammensatte befolkning, de gode sprogkundskaber og den kulturelle mangfoldighed, som tiltrækker investorerne.

Købekraften har imidlertid ikke fulgt helt trop med de øvrige indikatorer. Her ligger Berlin kun på en 11. plads blandt delstaterne, hvilket skyldes, at den største jobvækst sker indenfor lavtlønssektorerne.

Ligesom i USA, figurerer temaet 'working poor' meget i den offentlige debat, og mange berlinere er på grund af de lave lønninger, tvunget til at varetage to jobs.

Politik

Christine Hjort Korup redegjorde for det politiske system i Tyskland og Berlin, og for nogle af de sager, som aktuelt fylder mest i medierne.

Den administrative og politiske opbygning i Tyskland indebærer, at delstaterne har et udstrakt selvstyre, særligt indenfor flygtninge- skole- og børneområdet.

Det nuværende delstatsparlament i Berlin er valgt for perioden 2011 – 2016, og består af de 4 'gamle' partier og 1 nyt – piratpartiet. Den socialdemokratiske borgmester, Claus Wowereit har for nyligt meddelt, at han fratræder senere på året efter at have siddet på posten i 13 år, hvorefter den nuværende bygge- og finanssenator Michael Müller overtager.

Det giver måske nye forhåbninger om, at den skandaleombruste Brandenburg-lufthavn kan gøres færdig efter adskillige udsættelser.

Socialpolitik i Berlin

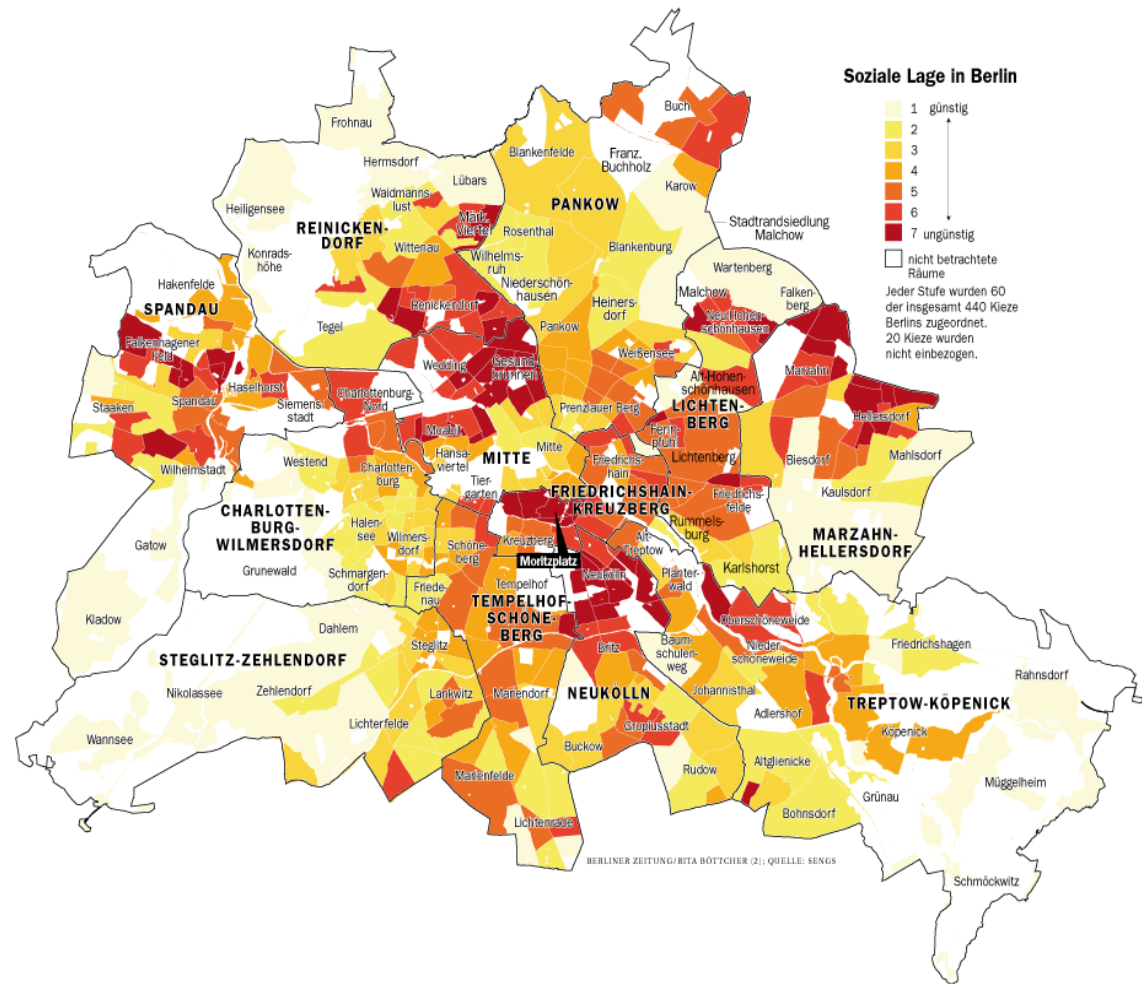
På det socialpolitiske område er nogle af de emner, der fylder mest i debatten, flygtningespørgsmålet, boligmanglen, forholdene for de mange lavindkomstfamilier, bekæmpelse af socialt bedrageri og social ulighed.

På flygtningeområdet er der aktuelt store udfordringer med at finde boliger til de mange asylansøgere, men den store tilstrømning af flygtninge og asylansøgere fra primært Syrien og de omkringliggende lande, har indtil nu ikke givet anledning til større protester fra befolkningen. Ifølge Christina Hjort Korup opleves berlinerne i stedet som meget rummelige, og der har været flere eksempler på støtteaktioner til fordel for flygtningene.

Den sociale ulighed i Berlin er også genstand for megen opmærksomhed, og der gøres aktuelt flere tiltag for at forbedre vilkårene for de laveste indkomstgrupper.

Der er indført gratis pasning i børnehaver og desuden en særlig rabat-ordning for lavindkomstfamilierne – Berlin-pass - som giver nedsat pris på en række forskellige tilbud, heriblandt transport, kultur, sport og uddannelse.

Christina Korup kom også ind omkring de lokale byudviklingsprojekter, som med finansiering fra fondsprogrammet 'Soziale Stadt', skal medvirke til at skabe en mere jævn social og økonomisk udvikling på tværs af Berlins 12 bydele – og som udvalget skal høre mere om under besøgene i Kreuzberg og Neukölln i de efterfølgende dage.

Delstatsparlamentet i Berlin

Programmet på udvalgsrejsens anden dag, torsdagen, var tætpakket, og indledtes fra morgenstunden med et besøg i Berlins delstatsparlament, 'Abgeordnetenhaus'. Her skulle Socialudvalget mødes med medlemmer af Social- og Sundhedsudvalget (Abschuss für Gesundheit und Soziales) og drøfte aktuelle socialpolitiske spørgsmål.

Delstatsparlamentet i Berlin vedtager den lovgivning, der gælder for hele delstaten Berlin, og fører desuden kontrol med Senatet og forvaltningen, samt udpeger lederen af senatet, Berlins Borgmester. I Delstatsparlamentet beskæftiger politikerne sig altså med byens overordnede politiske rammer – mens detaillovgivning og den operative planlægning finder sted i de administrative distrikter (Berlins 12 Bezirke), som hver især er på størrelse med Aarhus Kommune.

Fra Delstatsparlamentets Sundheds- og Socialudvalg deltog følgende politikere i drøftelsen: Jasenka Vildbrandt (Fraktion Bündnis 90/Die Grüne'), Joachim Krüger – stedfortrædende formand for udvalget - (CDU), Alexander Spiess (Piratenfraktion) og Joachim Luchterhand (CDU).

Medlemmerne af Delstatsparlamentets Sundheds- og Socialudvalg havde forud for besøget haft mulighed for at orientere sig om det socialpolitiske område i Aarhus Kommune gennem et forhåndsfremsendt notat.

Det var ifølge de deltagende politikere bemærkelsesværdigt, hvor mange socialpolitiske problemstillinger, Berlin og Aarhus har tilfælles, heriblandt udfordringer på boligområdet og modtagelse af flygtning og asylansøgere.

Udfordringer på boligområdet

Mangel på (billige) boliger er et af de problemer, som figurerer højest på den politiske og offentlige dagsorden i Berlin – og i Tyskland generelt.

Boligmanglen var et hedt emne under valgkampen til Forbundsdagen i 2013, hvor socialdemokraterne fik et krav om loft over huslejestigninger, indskrevet i regeringsgrundlaget. I Berlin er boligmanglen knyttet til den store befolkningstilvækst, som har præget byen siden murens fald. Dertil kommer, at mange boliger tiltænkt almindelig beboelse - som følge af

en meget liberal lejelov efter murens fald - i dag bruges til korttidsferieudlejning, eller står tomme. Situationen er yderligere forværret ved, at man som et led i de sociale besparelser i forbindelse med gældsafviklingen i byen, har afviklet offentlige boliger, og dermed har mistet indflydelse på udviklingen på boligmarkedet. Resultatet af bolig manglen er, at lejepriserne stiger og presser lavindkomstgrupper ud af deres lejligheder og ultimativt ud af deres bezirke, længere ud i udkanten af Berlin.

Der er på tværs af partierne et stort fokus på sikre, at Berlins borgere ikke tvinges ud af de bydele, som de er knyttet til og som de føler sig trygge i, og man er fælles om at erkende og ærgre sig over, at man er 'kommet for sent i gang' med at gøre noget ved boligproblemet.

I de senere år er der taget forskellige skridt til at forbedre situationen: Der er tilkøbt 30.000 nye boliger, der sælges ikke længere grunde uden klausuler om, at de skal anvendes til bebyggelse af billige boliger, der gives boligstøtte og særlige tilskud til personer, som ellers ikke ville have råd til at bo i deres bolig, og senest i maj 2014 er der indført en lov, som skal forhindre, at boligejere udlejer deres boliger til turister (Zweckedungsverbotsgesetzntfrem). Aktuelt diskuteres det, hvorvidt der bør indføres en grænse på huslejestigninger på maksimalt 10 pct. i forbindelse med gendlejning.

Ligesom i Aarhus diskuteres det desuden også i Berlin, hvordan man bedst målretter boligerne til de forskellige målgrupper; de unge, udsatte borgere, flygtninge, indvandrere og almindelige børnefamilier.

Støtte af lavindkomstgrupper i Berlin – 'Berlinpass'.

Et andet emne, som også har stor bevågenhed i offentligheden, som blev drøftet under besøget i Delstatsparlamentet, er det såkaldte 'Berlinpass', som også Christine Hjort Korup på Ambassaden kom ind omkring i sin introduktion aften forinden.

Berlinpass er en slags social 'rabat-ordning', for personer, som ligger under et vist indkomstniveau. I praksis retter ordningen sig primært mod personer, som i forvejen modtager sociale ydelser, herunder modtagere af Hartz 4 velfærdsydelser og ydelser efter asyllovgivningen.

Tanken bag ordningen er, at lavindkomstgrupper bør have mulighed for at benytte sig af byens forskellige tilbud på lige fod med resten af berlinerne, og der ydes rabat på bl.a. offentlig transport, sports- og kulturtilbud og uddannelse.

For børn og unge under 25 år findes en særlig børne-version af 'passet' (Berlinpass BuT), som giver mulighed for reduceret betaling for bl.a. skolemad og skoleudflugter samt støtte til køb af skoleredskaber mv.

Berlinpass nyder stor opbakning på tværs af partierne i Berlin, men bl.a. 'De Grønne' så gerne at indkomstgrænsen blev forhøjet, så flere var berettiget til 'passet'.

Mere om Berlinpass på:

<http://www.berlin.de/sen/soziales/themen/soziale-sicherung/berlinpass/>

Flygtninge og integration

Berlins historiske åbenhed overfor indvandring og byens store kulturelle mangfoldighed, har i mange år været brugt positivt i markedsføringen af byen. I disse år udfordres åbenheden imidlertid i takt med, at et stigende antal flygtninge søger om asyl i landet – og i takt med, at den massive tilflytning skubber til eksisterende sociale spændinger, herunder boligmanglen og ledigheden.

Stigningen i antallet af asylansøgere, primært fra mellemøsten, har været uventet stor, og udfordringen med at tilvejebringe egnede og værdige boliger til disse, fylder derfor meget på dagsordenen for tiden – både på Bundes- og delstatsniveau. Fordelingen af asylansøgere i Tyskland sker ud fra en centralt fastsat fordelingsnøgle som indebærer, at Berlin modtager 5 pct. af samtlige ansøgere. Der er dog en tendens til, at endnu flere ender i Berlin som følge af familierelationer og netværk.

Der er en oplevelse af, at Berlins borgere generelt er meget rummelige og sympatiserende overfor asylansøgerne, men der er samtidig en tendens til, at utilfredshed kommer til udtryk ved demonstrationer og andre protester. På lokalt niveau er man derfor meget optaget af at modvirke utryghed i områder, som er særligt berørt af flygtningetilstrømningen, bl.a. ved at sikre åbenhed og inddragelse af lokalbefolkningen i beslutningsprocesserne. Der arbejdes desuden flere steder på at etablere en slags 'velkomstkomitéer', hvor lokalbefolkningen på frivillig basis kan inddrages i modtagelsen af flygtningene.

På integrationsområdet har man i Berlin i de seneste år haft fokus på vigtigheden af at sikre tidlig tilknytning til arbejdsmarkedet, og en forudsætning for dette er, at tilkomne flygtninge hurtigt anerkendes som sådan. Her er der over de seneste år sket en positiv udvikling, og i dag er antallet af ikke anerkendte reduceret betydeligt. Det tager i dag gennemsnitligt et år for en asylansøger at opnå anerkendelse som flygtning, men der er

ambitioner om at nedbringe sagsbehandlingstiden yderligere. Der er en klar erfaring for, at jo tidligere folk tilbydes et arbejde, desto større er chancen for vellykket integration.

Børn- og Ungeområdet

Endeligt blev der også tid til en kort drøftelse af børn- og ungeområdet. Foruden plejefamilier og heldagstilbud, findes i Berlin også såkaldte 'familiehjælpere' samt 'skolehjælpere', som skal bidrage til at fastholde børn og unge med særlige behov, herunder børn med handicaps, i almindelige familier og uddannelsesmæssige rammer.

Indenfor kriminalitetsområdet, er der fokus på hurtigere domsfældelse og der er oprettet særlige ungdomsdomstole. Aktuelt er der uenighed ungdomsdomstolene imellem, om hvorvidt der skal anvendes traditionelle eller alternative straffereformer til de unge. Der er gjort forsøg med forskellige former for samfundstjeneste, bl.a. renovering af en skole, som de unge var meget stolte af, og som gav en vigtig succesoplevelse.

Hjemløshed i Berlin – Bahnhofsmmission og Frostschutzengel

Hjemløshed er et stort og tiltagende problem i Berlin. Suppekøkkener og akutherberger har siden EU's østudvidelse i 2004 rapporteret om en stadigt stigende tilstrømning af særligt østeuropæiske hjemløse, og det estimeres, at der findes ca. 4000 hjemløse i Berlin i dag.

På Berlins Hovedbanegård besøgte udvalget to missionsk forankrede organisationer, som på hver sin måde arbejder med at hjælpe Berlins hjemløse og udsatte borgere – Bahnhofsmmission og Frostschutzengel.

Bahnhofsmmission

Bahnhofsmmission blev grundlagt tilbage i slutningen af 1800-tallet med det oprindelige formål at yde beskyttelse til kvinder og børn under deres ellers farefulde rejse fra land til by.

I dag er Bahnhofsmmission's opgaver opdaterede til nutiden og dækker meget bredt; Fra ledsagelse af børn under togrejser – i stil med det, vi herhjemme kender fra DSB – over alskens former for praktisk hjælp til rejsende (eksempelvis hjælp ved let tilskadekomst, til ældre og gangbesværede, folk, som har mistet bagagen, eller skal have en knap syet i), til kriseintervention og sjælesørgning for udsatte borgere, hjemløse og personer/familier med psykiske, eksistentielle eller misbrugsrelaterede problemstillinger.

Bahnhofsmmission er til stede på 3 banegårde i Berlin, og i alt 104 banegårde i Tyskland, og bemandedes af en blanding af lønnede og frivillige medarbejdere. Det særlige ved organisationen er, at medarbejderne er fast til stede og har kontor, netop der, hvor mange af byens udsatte

borgere og hjemløse ynder at holde til. Den lette tilgængelighed sammenlignet med de offentlige myndigheder giver basis for tætte og tillidsfulde relationer, og medarbejderne kender mange af de hjemløse og udsatte borgere ganske indgående. Nogle af de hjemløse og ud-

satte borgere kommer selv til Bahnhofsmmissions medarbejdere, men organisationen udfører også opsøgende arbejde for målgruppen og hjælper med at guide borgerne videre til de rette offentlige instanser.

Som der er tradition for på socialområdet i Tyskland, finansieres Bahnhofsmmission overvejende af private midler, herunder midler fra den Evangeliske Bymission og Den katolske forening, samt private donationer. De eneste offentlige midler, som er involveret, kommer via kirkeskatten. Udvalget spurgte ind til, hvordan holdningen i Berlin er til hjemløses overnatning og ophold på banegårdene. Ligesom i flere andre europæiske storbyer, er det et stridspunkt i Berlin, og

man diskuterer blandt andet, hvorvidt det er hensigtsmæssigt, at der uddeles mad på stationerne. Berlins hovedbanegård er helt nyanlagt og designet på en måde, som ikke indbyder til længevarende ophold – men dog heller ikke ligefrem umuliggør, at hjemløse kan overnatte og bo der, hvilket også praktiseres.

Frostschutzengel

I Berlin har tilstrømningen af østeuropæiske hjemløse efter EU-østudvidelsen ikke alene medført et stort pres på de eksisterende hjemløsetilbud- og herberge – men har også givet anledning til et voksende konfliktniveau og mere uro på herbergerne, som følge af uoverensstemmelser og diskrimination mellem de forskellige hjemløse-grupper.

På denne baggrund blev Frostschutzengel i 2011 oprettet som et civilsamfundsinitiativ under den koordinerende hjemløseorganisation 'Berliner Kältehilfe', med det formål – gennem rådgivning, mægling og konsulentbistand - at aflaste og understøtte de eksisterende hjemløsetilbud i Berlin i lyset af de særlige udfordringer, tilstrømningen af udenlandske hjemløse gav.

Frostschutzengel består af 4 socialarbejdere, som på baggrund af indgående kendskab til et eller flere østeuropæiske sprog og kulturer, udfører opsøgende gadeplansarbejde blandt byens udenlandske hjemløse i vintermånederne, rådgiver om bl.a. rettigheder, sundhed og materiel sikkerhed, samt vejleder herberge, suppekøkkener og andre hjemløsetilbud om, hvordan man mest hensigtsmæssigt kan håndtere og tilgå de forskellige grupper af hjemløse. Der tilbydes engangsinterventioner

i forbindelse med uro og konflikter på væresteder i byen, men også mere generel og forebyggende uddannelse af personalet på de forskellige hjemløsetilbud.

Udfordringerne med at håndtere de udenlandske hjemløse består til dels i manglende kendskab til de kulturelle koder, men de udenlandske hjemløse har ofte også et særligt dårligt forhold til de offentlige myndigheder, bl.a. som følge af sproglige barrierer. En vigtig del af Frostschutzengels arbejde består derfor i at skabe fornyet motivation til at tage kontakt til offentlige myndigheder og genskabe håbet om at få hjælp ad officiel vej.

Frostschutzengel råder ikke de hjemløse til at vælge bestemte løsninger, men tilstræber at yde så neutral og åben en rådgivning som muligt, med henblik på at klæde den hjemløse på til selv at træffe beslutning om, hvilken vej, han/hun vil gå.

Organisationen udfører opsøgende gadeplansarbejde blandt hjemløse i hele Berlin, men yder også rådgivning i faste tidsrum fra hovedkontoret i Kreuzberg. Indtil september 2014 var der afholdt 470 individuelle samtaler, hvilket tolkes som en stor efterspørgsel.

Langt størsteparten af de udenlandske hjemløse, som kommer i kontakt med Frostschutzengel, er mænd (80 pct.) i den arbejdsdygtige alder – og knap 30 pct. af brugerne udtrykker en målsætning om på sigt at vende tilbage til hjemlandet.

Socialudvalget spurgte ind til, hvordan de udenlandske hjemløses liv typisk former sig, efter at have fået rådgivning fra Frostschutzengel – og om der er et bestemt mønster i, hvilke lande de efterfølgende søger til. Marie-Therese Reichenbach fra Frostschutzengel kunne imidlertid fortælle, at selvom der føres statistik over bl.a. brugere og ydelser, er de hjemløses videre færd underbelyst af den simple årsag, at organisationerne får meget få tilbagemeldinger fra brugerne, når først de er rejst fra byen.

'Quartiersmanagement' i Kreuzberg-Wrangelkiez

Efter frokost gik turen til bydelen Kreuzberg, nærmere bestemt kvarteret 'Wrangelkiez'.

Området er karakteriseret ved en meget høj andel af udlændinge (48 pct. med anden etnisk baggrund og 32 pct. med anden nationalitet end tysk), høj arbejdsløshed og et lavt uddannelsesniveau. Formålet med besøget var at få et nærmere indblik i mål og metoder i arbejdet med Berlins udsatte bydele – samt at høre nærmere om et konkret socialt byudviklingsprojekt – 'Imece'.

Projekt Imece

Projektet Imece er et såkaldt 'quartiersmanagement-projekt', finansieret via det nationale fondsprogram Soziale Stadt. Projektet, som har eksisteret siden etableringen af Soziale Stadt i 1999, har fokuseret på 5 overordnede temaer, hvoraf understøttelse af børn og unges skolegang og uddannelse har været det mest omfattende, med mere end 50 del-projekter i projektets samlede levetid.

Filosofien bag Imece og Quartiersmanagement i det hele taget, er, at sociale forandringer på bydelsniveau, kræver et stærkt engagement og ejerskab blandt beboerne selv, og tilgangen udfordrer dermed de traditionelle opgave- og ansvarsfordelinger mellem civilsamfund og offentlige myndigheder. Det er kongstanken, at sociale eksklusionsmekanismer skal identificeres og løses lokalt ved en omfattende borgerinddragelse i alle projekternes faser. Imece fokuserer blandt andet på overgange i børn og unges liv, og indenfor temaet skolegang og uddannelse, er der blandt andet etableret et omfattende

de samarbejde med de forskellige skoleniveauer med henblik på at understøtte udsatte børn og unge i overgangene. Andre del-projekter omfatter etablering af 'lære-væresteder', som blandt andet med fokus på natur-videnskab, skal lære børnene at lære, opsøgende medarbejdere med fokus på jobkontakt samt samarbejde med skolerne om at fremme forældredeltagelse og børnenes sprogkundskaber.

Indenfor projektets øvrige temaer, er der desuden gennemført projekter med fokus på styrkelse af den nære infrastruktur samt projekter til styrkelse af kommunikationen og de borger-baserede netværk i området.

Imece står lige nu på tærsklen til at slutte som 'Quartiers-management-projekt', og fokus er derfor aktuelt på at skabe holdbare strukturer til videreførelse af de gode resultater og projekter i en blivende form. I projektets levetid er der sket store forandringer og forbedringer i området. Kvarteret har fået mere status af et kreativt kvarter, og beboersammensætningen er ændret betydeligt, med et fald i andelen af tyrkere, til fordel for en stigning i andelen af franskmænd og

andre sydeuropæere. På en gåtur rundt i kvarteret blev det dog tydeligt, at der er store variationer, og i udkanten af Wrangelkiez, ved Görlitzer Park, som ikke er omfattet af projektet, er der åbenlyse problemer med salg og indtagelse af hash og narkotika.

Det blev drøftet, i hvilken udstrækning der findes dokumentation for, at forbedringerne på de forskellige sociale indikatorer er effekter af projektet – eller snarere skyldes en tendens til, at de mest socialt belastede og udsatte borgere tvinges ud af området i takt med at området bliver mere attraktivt og huslejerne stiger.

Det er ikke noget, man har data for, men begge mekanismer er formentligt i spil. Man ved eksempelvis, at en del familier, som har været involveret i projektet, stadig bor i området, men en del er også fraflyttet.

Mål og metoder i arbejdet med Berlins udsatte bydele - 'Soziale Stadt' og 'Soziale Struktur-atlas'

Efter præsentationen af Imece som eksempel på et konkret byudviklingsprojekt under 'Soziale Stadt-programmet', var Knut Henkel fra Senatsforvaltningen for Byudvikling og Omverden inviteret til at fortælle mere generelt om mål og metoder i arbejdet med Berlins udsatte bydele.

Herr Henkel fortalte først om baggrunden for oprettelsen af fondsprogrammet Soziale Stadt – herunder de store forandringer i kølvandet på murens fald og det fokus der efterfølgende kom på behovet for at løfte en række sociale problemer med fattigdom, lavt uddannelsesniveau og dårlig sundhed i store dele af byen.

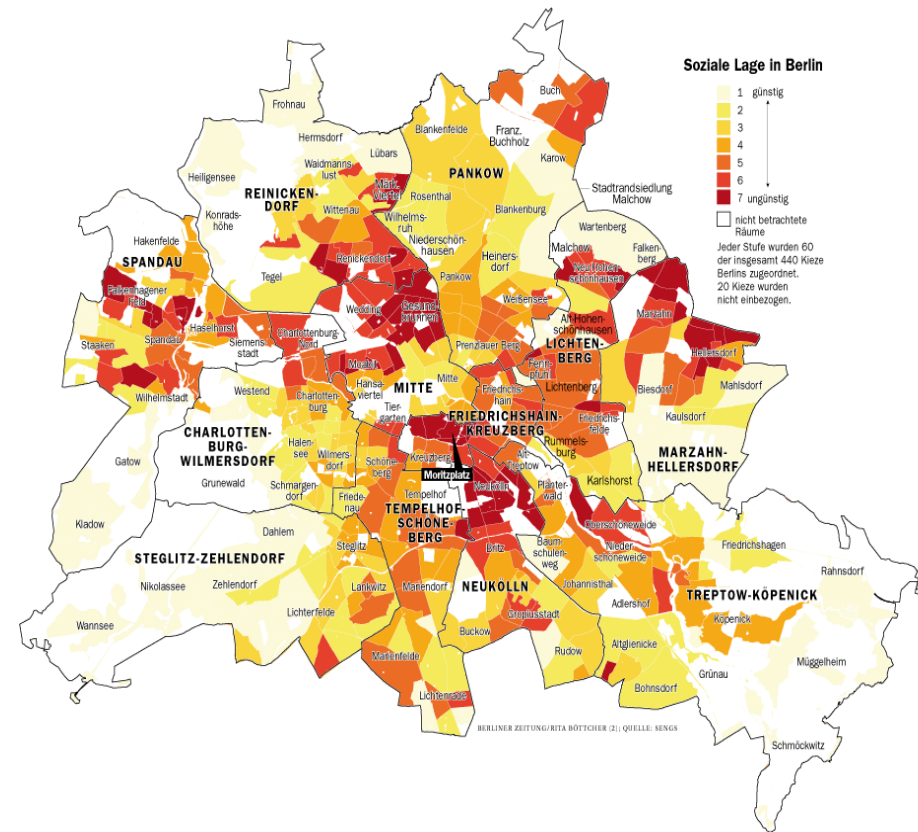
Fondsprogrammet blev derfor etableret med det formål gennem en centralt styret monitorering af den sociale udvikling i bydelene, at fordele midler ud til lokale byudviklingsprojekter styret efter 'quartiersmanagement-tankegangen' om omfattende borgerinddragelse og fokus på lokalt ejerskab.

Monitoreringen sker via et såkaldt 'socialt struktur-atlas', hvormed man systematisk følger udviklingen på udvalgte sociale indikatorer i de enkelte bydele og helt ned på kvarters-niveau, og på denne baggrund hvert år afgør, hvilke områder, der skal tildeles midler. Målsætningerne for de støttede projekter skal ligge indenfor uddannelse, lokal økonomi og beskæftigelse, stabilisering af områder, eller forbedring af de offentlige rum.

Der er en høj kontinuitet i det overordnede billede af placeringen af de belastede bydele i Berlin og 5 områder er på nuværende tidspunkt udpeget som særligt udfordrede; Spandau, Marzahn-Hellersdorf, Kreuzberg, Mitte og Neukölln.

Det er Senatet, der hvert år beslutter, hvilke områder, der skal tildeles midler. Interventionerne er altid af midlertidig/ projektkarakter, og med aftagende økonomisk støtte over tid. I 2014 blev der tildelt i alt 23 mio. euro til lokale projekter.

På nogle projekter suppleres centralt tildelte midler fra Soziale Stadt med midler fra lokale forvaltninger, som mange steder er meget interesseret i at støtte op om projekterne.

Restaurant Pinelli

Torsdagen blev rundet af med kombineret middag og besøg på en lokal socialøkonomisk restaurant i bydelen Schöneberg, Pinelli. Udvalget fik her lejlighed til at tale med lederen af Restauranten, Herr Seifert under middagen, og i forbindelse med en efterfølgende præsentation af restauranten og det tilhørende dagtilbud for sindslidende.

Restaurant Pinelli er en del af den almennyttige virksomhed 'Pinel gGmbH', som er en af de største udbydere af tilbud for psykisk syge og sindslidende i Berlin med 600 medarbejdere fordelt på tre bydele.

Pinel indgår i et samarbejde med sundhedsmyndighederne i Berlin, og har forpligtet sig til at udbyde forskellige former for dagtilbud, terapi, fritidstilbud og bostøtte til målgruppen. Finansieringen kommer således dels fra det offentlige (Socialforvaltningen), dels fra private donationer.

I Pinel udgør erhvervsrettede tilbud, som de socialøkonomiske virksomheder, heriblandt Restaurant Pinelli, en vigtig del af tilbudsviften. Filosofien er, at sindslidende og psykisk syge alt for ofte kommer ind i en uheldig spiral, hvor opblusning af den psykiske sygdom medfører indlæggelse og dermed afkobling til personens netværk og samfundet generelt, hvilket kan gøre det vanskeligt for den sindslidende at genfinde en god hverdagsrytme.

I restauranten handler det terapeutiske om at involvere de sindslidende og give dem anledning til at komme i kontakt med gæsterne. Herr Seifert forklarede den overordnede filosofi i Pinel ud fra en 'tallerken-metafor'; Man starter med at placere borgeren i midten af

tallerkenen – midt i hjælpesystemet – og med tiden glider borgeren af sig selv længere og længere ud mod kanten af tallerkenen i takt med, at de får den rette støtte og tilstanden forbedres.

Der arbejdes ud fra recovery-modellen, som vi kender fra Aarhus, men med stor vægt på 'peerstøtte' - det vil sige inddragelse af tidligere brugere og disses egne erfaringer i arbejdet med de sindslidende. Også trialog – altså samtale mellem den sindslidende selv, den professionelle medarbejder og pårørende – er et vigtigt redskab i det terapeutiske arbejde.

Nachbarschaftsheim Neukölln

Om fredagen – på udvalgsrejsens sidste dag - gik turen med u-bahn til bydelen Neukölln i den sydøstlige del af Berlin.

Her skulle udvalget besøge et såkaldt 'naboskabshjem' med det formål at høre nærmere om integrationsindsatserne i en af Berlins mest etnisk mangfoldige bydele.

Til at belyse området, var der lavet aftaler med en række aktører, med hver sin indgang til integrationsarbejdet i Neukölln; Socialborgmester i Neukölln, Herr Szczepanski, migrations-ansvarlig i bydelen, Herr Mengelkoch, leder af det prisvindende integrationsprojekt 'Stadtteilmütter', Maria Macher, samt lederen af naboskabshjemmet.

Naboskabshjemmet

Lederen af Nachbarschaftsheim Neukölln, indledte med at fortælle om huset, dets funktioner og betydning i bydelen.

Huset har eksisteret siden 1947, og blev i tiden efter 2. verdenskrig støttet af amerikanerne med det formål at skabe et afsæt for hjælp til selvhjælp i kvarteret, men også med sigte på at 'genlære' tyskerne om demokratiske værdier.

I dag gælder samme grundtanke; At beboerne i området er drivkraften bag udviklingen af de sociale tilbud i bydelen, og at det er borgerne selv som er ansvarlige for at identificere 'mangler' og udviklingspotentialer med henblik på at gøre bydelen til et attraktivt område at bo og leve i.

Naboskabshjemmet, som er etableret som en non-profit organisation,

har et tæt samarbejde med de forskellige forvaltninger i byen, og mange af de tilbud, de driver og de opgaver, de løser, sker med finansiering fra det offentlige i kombination med projektmidler.

Der er et overvejende fokus på familier og unge mennesker, men tilbuddene omfatter aktuelt også bl.a. også fødselsforberedelse, og teatergrupper for seniorer. Det at tilbuddene går på tværs af de traditionelle forvaltningsområder giver på den ene side anledning til visse administrative udfordringer, men på den anden side, set fra borgernes perspektiv, en oplevelse af sammenhæng.

Modellen med delvis finansiering via projekt- og fondsmidler giver desuden et stort arbejde med at dokumentere og følge op på resultaterne af de enkelte tilbud – men giver samtidig en høj grad af dynamik og fleksibilitet, og indebærer at tilbuddene kan tilpasses løbende efter de til enhver tid gældende behov i bydelen.

Socialborgmester Herr Szczepanski

Socialborgmester Herr Szczepanski gav herefter et mere bredt indblik i social- og integrationspolitikken i Neukölln.

Neukölln har aktuelt ca. 340.000 indbyggere, hvoraf ca. 135.000 har indvandrerbaggrund. De største indvandrergrupper omfatter tyrkere (ca. ca. 37.000), arabere (ca. 28.000) polakker (ca. 15.000), personer fra det tidligere Jugoslavien (ca. 13.000), personer fra de tidligere

sovjetstater (ca. 6000) og rumænere og bulgarer (ca. 6000).

Bydelen er desuden præget af meget høj arbejdsløshed – den højeste blandt alle 'bezirke' med ca. 17 pct., mod Berlins-gennemsnittet på ca. 11,7 pct. For udenlandske statsborgere i bydelen ligger tallet på 24 pct.

Den sociale og etniske sammensætning giver nogle ganske særlige sociale udfordringer i bydelen; Neukölln har i mange år været brugt som et skrækeksempel på et multietnisksamfund og de problemer, en skæv befolkningssammensætning kan give, med voldelige optøjer på skoler, gadeuroligheder mv. I dag er der fra politisk side et stort fokus på at forbedre den sociale udvikling i bydelen.

Herr Szczepanski fortalte om nogle af de tiltag, der gøres for at forbedre den sociale sammenhængskraft. Eksempelvis holdes der to gange om måneden en festlighed på Neuköllns Rådhus, hvor de borgere, som har fået tysk statsborgerskab – ca. 100 borgere om måneden - 'fejres'. Som en del af seremonien læser borgeren en kort ed op, og der spilles et potpourri af EU-hymnen og den tyske nationalmelodi. Det er erfaringen, at det højtidelige og festlige ved seremonien bidrager positivt til følelsen af tilhørsforhold og identifikation med bydelen.

Også Neukölln er præget af mangel på billige boliger. Bydelens mange forskellige lavindkomstgrupper kæmper om de få boliger, der er, og selvom Neukölln traditionelt har haft et relativt lavt huslejeniveau sammenlignet med mere centralt beliggende bydele, er huslejerne langsomt på vej op i takt med at bydelen bliver mere 'hip'. I Neukölln håber man således på, at det snart bliver muligt at indføre en lavere grænse for huslejestigningerne ved genudlejning end de nuværende 20 pct.

Ligesom det er tilfældet i Kreuzberg, skaber de strukturelle forhold på boligmarkedet i Neukölln en tendens til, at de fattigste grupper – som følge af de sociale forbedringer og tilstrømningen af stadig flere lavindkomstgrupper fra det mere centrale Berlin - ikke længere har råd til at blive boende i Neukölln, men enten må flytte endnu længere ud i periferien, eller flytte flere og flere sammen i små lejligheder. Samtidig er tendensen, at ældre mennesker bliver boende i større lejligheder, end deres behov tilsiger, fordi flytning til en mindre lejlighed vil indebære en huslejestigning.

Udfordringerne med bolig manglen i Neukölln hænger tæt sammen med to andre socialpolitiske udfordringer; Hjemløse- og flygtningeproblematikkerne. Selvom Neukölln har Berlins største herberg og et meget stort antal pladser i det hele taget, betyder væksten i borgere, der ikke kan betale deres husleje, at herbergerne er overfyldte, og at man derfor også må inddrages hostels og hoteller for at klare opgaven. I Neukölln er der under socialforvaltningen ansat 20 medarbejdere, som udelukkende arbejder på at løse hjemløseudfordringen.

Tilstrømningen af flygtninge til Neukölln styres fra centralt hold ud fra en fordelingslogik, hvor hver af de 12 bezirke får tildelt de flygtninge, som er født i en giuven måned. I Neukölln modtager man eksempelvis alle de flygtninge, som er født i august. Der er ca. 400 pladser til flygtninge i Neukölln, men 300 mere på vej til at dække den særligt store tilstrømning, som ses i disse år.

Stadtteilmütter – bydelsmødre

Som et eksempel på et særligt succesfuldt integrationsprojekt i Neukölln, var projektleder Maria Macher inviteret til at fortælle om tankerne bag og erfaringerne fra projektet Stadtteilmütter (bydelsmødre).

Bydelsmødre blev som koncept udviklet i Neukölln tilbage i 2004 som reaktion på store udfordringer i samarbejdet med forældre til børn i bydelen, som ikke mødte op til skolearrangementer eller på anden vis viste sig fysisk på skoler og institutioner, og derfor var vanskelige at komme i dialog med for lærere, pædagoger og de offentlige instanser i det hele taget.

De særlige tilbud som fandtes til indvandrerfamilier, eksempelvis sprogundervisning, blev ikke benyttet og man følte sig derfor nødsaget til at tænke 'ud af boksen' i forhold til hvordan man kunne skabe positiv kontakt til denne gruppe af borgere – med det formål at støtte op om børnenes skolegang, sprogudvikling og uddannelse.

Inspireret af et hollandsk projekt rekrutterede man derfor en række mødre som skulle fungere som bindeled til de øvrige mødre i bydelen.

Kravene til de rekrutterede mødre er, at de skal være arbejdsløse, bo i kvarteret, have tilstrækkelige tyskkundskaber samt være fleksible og i stand til at reflektere over deres egen måde at opdrage deres børn på – samt have et eget erfaringsgrundlag med børneinstitutioner.

Efter 128 timers uddannelse over 6 måneder, er kvinderne parat til at gå på gaden og lave opsøgende kontaktarbejde blandt nytilflyttede familier, samt hjemmebesøg og undervisning hos allerede etablerede familier. Den undervisning, er tilbydes, tager afsæt i 10 temaer rettet mod børn i alderen 0-6 år, herunder ernæring, to-sproglig opdragelse, forebyggelse af misbrug og omgang med medier.

Bydelsmødrenes privilegerede adgang til grupper, som ellers er vanskeligt for de offentlige myndigheder at få i tale, har givet så gode resultater, at projektet er blevet kopieret i mange andre tyske byer – men også i andre lande, herunder i Danmark. Ud over brobyggerfunktionen mellem indvandrerfamilier og de offentlige myndigheder og institutioner, har projektet også den positive gevinst, at der skabes en erhvervsmæssig tilknytning blandt en gruppe af kvinder, som ellers kunne have vanskeligt ved at finde beskæftigelse.

Integrationsansvarlig Herr Mengelkoch

Dagens sidste oplæg stod Neuköllns Migrationsbeauftragter Herr Mengelkoch for, og han præsenterede en knap så optimistisk fortolkning af Neuköllns nuværende situation som de tidligere oplægsholdere.

Herr Mengelkoch pegede på en række tiltagende problemer i bydelen, som afspejler sig i en stadig ringere profil i det tidligere omtalte strukturatlas Berlin:

Dels er der en tendens til, at der kommer flere og flere lavtuddannede familier til. Dels pegede Herr Mengelkoch på en voksende udfordring i forhold til mentaliteten omkring selvforsørgelse samt tiltagende problemer med socialt bedrageri.

Der er dog også positive tendenser;

Det store fokus på børn og unges skolegang og uddannelse i Neukölln har en positiv effekt på sigt – dog peger Herr Mengelkoch på, at der er behov for flere unge og nytænkende lærere, som formår at arbejde kreativt med blandt andet tosproglighed. Det er i den sammenhæng positivt, at der er indført gratis adgang til børnehaver og vuggestuer – med henblik på at skabe sproglig udvikling for flest muligt, tidligst muligt. En anden positiv udvikling i bydelen er et stadig tættere samarbejde mellem de sociale myndigheder og politiet.

Endeligt er der også på anti-radikaliseringssområdet positive tendenser. Her arbejder man på projektbasis med at skabe dialog

mellem intellektuelle fra de forskellige religiøse grupper, ligesom man er i færd med at etablere et tættere samarbejde med skolelederne i bydelen med henblik på at italesætte og arbejde med antiradikalisering- og islamisering allerede i den tidlige skolealder.

Inspiration til Aarhus-initiativer

Programmet for udvalgsrejsen til Berlin var tilrettelagt med henblik på at give et bredt indblik i det socialpolitiske område i Berlin, og der blev i løbet af turen drøftet emner på tværs af alle forvaltningens fagområder.

Der var dog en række temaer, som der viste sig at være tilbagevendende fokus på under flere af besøgene - og som det er relevant at drøfte, om der skal arbejdes videre med i en Aarhus-kontekst:

1. Social monitorering som redskab i planlægningen af sociale indsatser

Det sociale 'strukturAtlas og anden detaljeret monitorering af den sociale udvikling helt ned på 'kvarters-niveau' blev flere steder fremhævet som et centralt udgangspunkt og et effektivt redskab for de socialpolitiske prioriteringer.

2. Understøttelse af lavindkomstfamilier –' Berlinpass'

Den alternative form for understøttelse af lavindkomstfamilier , Berlinpass, blev nævnt både under oplægget på Ambassaden og

yderligere uddybet under drøftelserne i Delstatsparlamentet. Ordningen nyder stor opbakning i befolkningen – og på tværs af de politiske partier, selvom der er uenighed om, hvor indkomstgrænsen bør sættes.

3. Byudviklingsprojekter som redskab til social inklusion og medborgerskab

Endeligt var også byudviklingsprojekter og indretning af byrummet som metode til social inklusion i de udsatte bydele et tilbagevendende emne. Tankegangen om, at borgerne – bl.a. via såkaldte Bydelsråd - skal medvirke i alle byudviklings-projekternes faser for dermed at styrke ejerskab, var et gennemgående træk ved de projekter, som udvalget blev præsenteret for på turen. Der er paralleller til igangværende drøftelser om deltagerbudgetter i Medborgerskabsudvalget.

Regnskab for turen

Poster	Beløb
Transport Aarhus-Berlin t/r	29.508
Anden transport (bus, taxi, u-bahn)	9508
Hotel	29.672
Forplejning	18.519
Gaver	4103
Planlægning, oplæg mv.	9740
Totalt	101.050

Antal deltagere: 13

Gennemsnitspris pr. deltager: Kr. 7.773,12